

Reflectie op studiebezoek Larissa

16-18 april 2024

ERASMUS+ PROJECT CONCEPT OF LEARNING CITIES

2020-1-NL01-KA104 –064282

*Welcome in Preventi Multicultural House
met loco burgemeester Iraklis Gerogiokas*

Reflectie op studiebezoek Larissa

Het door storm Daniël uitgestelde studiebezoek aan Larissa leverde nog een waardevolle aanvulling op bij de voorgaande bezoeken aan Viladecans, Pécs en Fermo.¹ Na een uitputtende en tumultueuze reis maakten we 17 april kennis met Nicky en Vicky, twee leden van het Larissa Learning City Team, beiden werkzaam bij de gemeente. We ontdekten een stad die de learning city primair beschouwt als een voortgaand proces, een kwestie van werk in uitvoering. Men werkt niet met een blauwdruk van een ideale stad, maar gaat juist pragmatisch stap voor stap te werk door jaarlijks een aantal nieuwe projecten op te starten. Organisaties worden door de gemeente aan de hand van gekozen thema's uitgenodigd om met voorstellen voor projecten te komen; nu bijvoorbeeld op het terrein van duurzaamheid.

Larissa is de hoofdstad van Thessalië in Centraal-Griekenland, gelegen aan de rivier de Pinios op slechts een paar kilometer afstand van de berg Olympus. Larissa wordt beschouwd als de geboorteplaats van Achilles en de stad van de dood van Hippocrates en is tegenwoordig een levendig en belangrijk commercieel, agrarisch en educatief centrum in het land.

Nicky en Vicky halen ons 's ochtends vroeg op in het hotel voor een overvol programma, omdat door de reisproblemen een dag verloren is gegaan. We worden verwacht in het Preventi Multicultural House, een particulier initiatief van Evelina Preventi, een psycholoog. De huidige loco burgemeester Iraklis Gerogiokas, pas een jaar in functie met Learning City in zijn portefeuille, geeft een korte uitleg over de learning city.

In 2016 is Larissa als eerste Griekse stad lid geworden van het Unesco Global Learning Cities Netwerk. De gemeente heeft de ontwikkeling van de learning city in handen gegeven van Learning City Network Larissa comité. Dit bestaat uit 16 leden, vertegenwoordigers van het college van B&W en de oppositie; ambtenaren van de afdeling Leven Lang Leren, de gemeentelijke Jeugdraad; belanghebbenden in het openbaar en particulier onderwijs; educatieve verenigingen; de Griekse openbare dienst voor arbeidsvoorziening; culturele en historische verenigingen, en organisaties van mensen met een beperking. De stem van de lerenden is dus ook vertegenwoordigd in dit gremium. Verder is er een comité 'Larissa, een Learning City', een breder netwerk waarin vertegenwoordigers van meer dan 70 instellingen en diensten deelnemen.

¹ Van het feit dat Storm Daniël woedde in Larissa en tot overstromingen leidde van de rivier de Pinios, waaraan de stad ligt, kregen we vrijdagavond 15 september 2023 bericht van onze contactpersoon in Larissa. We waren klaar voor vertrek voor het studiebezoek op maandagochtend 18 september. Het Erasmus+ project liep tot 1 oktober en uitstel was niet mogelijk. Onze contactpersoon van de gemeente liet direct weten dat we altijd voor een studiebezoek op een later moment welkom waren. Het programma zag er goed uit. Het bestuur van Learn for Life besloot najaar 2023 alsnog het studiebezoek door te laten gaan en uit eigen middelen te betalen. Niet voor niks staan voor een dergelijk Erasmusproject vier studiebezoeken aan Learning Cities gepland.

Evelina Preventi over haar Multicultural House: In dit huis moet iedereen zich thuis kunnen voelen

In acht jaar tijd zijn er 79 educatieve projecten gestart. Jaarlijks stelt het comité de prioriteiten vast en beslist over nieuwe projecten. Dit jaar lopen er 5 nieuwe projecten. Het bevorderen van een cultuur van leven lang leren onder burgers is een langetermijndoelstelling voor Larissa. Sinds 2020 is het project Open Schools een doel. In Open Schools worden burgers uitgenodigd om actief deel te nemen aan het vormgeven van huidige en toekomstige leerprojecten. Een belangrijk langetermijndoel van Larissa Learning City is om leermogelijkheden te verbinden met de behoeften van de arbeidsmarkt in de lokale gemeenschap. De gemeente heeft samengewerkt met de Dienst voor Arbeidsvoorziening, de Economische en Handelskamers, en de Handelsvereniging om de organisatie van programma's voor ondernemerschap en sociale economie te coördineren. Zo is er een samenwerking met de Open Universiteit om digitale ongeletterdheid voor kansengroepen uit te roeien.

Larissa Learning City organiseert evenementen om de leercultuur te bevorderen, met een holistische en inclusieve benadering als basiscomponent om een duurzame gemeenschap te creëren. Het gemeentebestuur heeft prioriteit gegeven aan de bevordering van leven lang leren als middel om een betere gezondheid te bereiken, milieuvervuiling te verminderen en de dialoog tussen verschillende sociale groepen te vergroten.

Voor verschillende activiteiten wordt co-financiering gebruikt uit Erasmus+. Lina Mousioni, coördinator van het pedagogische team van de gemeentelijke creativiteitscentra presenteert een van deze projecten: Bridges of Intergenerational Approach. Tijdens ons bezoek blijkt dat men in Larissa ook in andere projecten veel aandacht besteedt aan contacten tussen jong en oud en intergenerationeel leren.

Alexandros Tsatos is voorzitter van de Jongerenraad. De gemeente stimuleert de participatie van jeugdgroepen en gemeentelijke commissies. Minstens 150 jongeren uit alle sociale groepen nemen deel aan de nieuw gevormde Jongerenraad. De raad heeft tot doel een doel een inclusieve gemeenschap en de actieve participatie van jongeren te bevorderen. De raad werd in 2020 opgericht met als doel jongeren te betrekken bij de acties van de stad, door hen vertrouwd te maken met besluitvormingsprocessen op lokaal niveau. De raad is toegankelijk voor alle jongeren tot 30 jaar. Ze kunnen wel of geen lid van een politieke partij zijn.

Onze volgende stop is bij de Mill of Pappas, waar vroeger de landbouwgewassen uit de omgeving tot graan verwerkt werden. Het vroegere familiebezit is door de gemeente aangekocht en de oude molen is nu het gemeentelijk museum van graan en meel. Omdat de molen heel centraal ligt en er een groot voorplein is, wordt deze plek ook vaak gebruikt voor buitenactiviteiten, festivals en optredens. Het is het culturele centrum van de stad waar vaak wat te beleven valt. Aan het plein grenst ook een dans- en balletschool, een poppentheater en het poppenmuseum.

Fotini Kaloudi vertelt over haar poppentheater

Wat verder uit het centrum ligt de Municipal Art Gallery, een culturele instelling met landelijke uitstraling. De gemeente is eigenaar van het gebouw en heeft daar de door de arts Georgios I. Katsigras geschonken waardevolle privécollectie ondergebracht. In de galerie vinden ook veel educatieve activiteiten plaats waarbij gebruik gemaakt wordt van de tentoonstelling, maar waar bezoekers ook uitgenodigd worden om zelf creatief te zijn en eigen werk te maken, dat ook wordt tentoongesteld in een aparte ruimte.

Bezoek aan de Municipal Art Gallery

De dag eindigt met een bezoek aan het gemeentelijk folklore museum waar we ontdekken dat hier niet alleen traditionele gebruiken en producten tentoongesteld worden, maar ook actief bevorderd wordt dat mensen de traditionele technieken blijven toepassen en in stand houden door ook ontmoeting en educatieve activiteiten voor jong en oud te organiseren.

De bezoeken maken ons duidelijk dat in Larissa's learning city concept de verbinding tussen educatie en cultuur een belangrijk aandachtspunt is. Cultuur wordt in enge zin en brede zin gebruikt, resp. kunst en het geheel van waarden en normen in een gemeenschap, waar ook leercultuur deel van uitmaakt. De gemeente heeft veel van de accommodaties in bezit (verkregen) en het zijn vaak maatschappelijke of particuliere organisaties die daarin voor de activiteiten en de projecten zorg dragen. Daarbij valt op dat er veel aandacht is voor interculturele en intergenerationele activiteiten.

De tweede dag heeft een korter programma. 's Ochtends wandelen we eerst naar het Traffic Management Park, een verkeerspark in een fraai park in de stad. De gemeente promoot de integratie van de fiets als lokaal vervoermiddel en investeert in gescheiden fietspaden. Daarom is het verkeerspark belangrijk, want dat is voor de gemeente een middel om burgers goed voor te lichten over veilige mobiliteit.

Bezoek aan het verkeerspark

Men ziet de fiets als het basisvervoermiddel bij uitstek om de stedelijke cultuur opnieuw vorm te geven en auto's uit de binnenstad terug te dringen. Larissa is bij uitstek geschikt voor fietsen omdat het de vorm van een 'badkuip' heeft, dus vlak is.

Daarna brengen we een bezoek aan OKANA, een preventiecentrum tegen drugsverslaving. Het verrast ons dat men ons niet om de oren slaat met de gevolgen van de drugsverslaving, maar dat men heel gericht systematisch inzet op educatieve preventieactiviteiten, met scholen, maar ook in de wijken, en met extra aandacht voor moeilijk bereikbare doelgroepen zoals de Roma. We hebben een geanimeerde discussie met de voormalige loco burgemeester Dr. Dimitris Deligiannis, die nu voorzitter is van het bestuur van OKANA. Hij benadrukt hoe belangrijk het proces is, draagvlak voor educatieve projecten creëren onder verschillende instellingen en bedrijven, maar vooral ook onder verschillende groepen burgers, bijvoorbeeld ouderen, jongeren, ouders en migranten. Verbindingen tussen verschillende partijen maken en vooral eigen initiatief aanmoedigen en ondersteunen.

Ondanks de wisselingen in het stadsbestuur heeft men hier het volste vertrouwen dat de gemeente doorgaat op de ingeslagen weg, omdat de motor van het proces het Learning City Network Larissa comité is.

We besluiten de ochtend met een lunch met de huidige loco burgemeester en de dag wordt 's avonds afgesloten met een stadswandeling: langs archeologische opgravingen als de Basiliek Sint Achille;s, de vroeg-Bijzantijnse basiliek; het oude amfitheater dat momenteel gerestaureerd wordt en langs de Grieks orthodoxe basiliek, begeleid door leden van de Jongerenraad.

Bezoek aan OKANA, organisatie voor drugsbestrijding

Lees verder hieronder de impressies van de deelnemers aan dit studiebezoek en oordeel zelf of deze studiereis wat opgeleverd heeft.

Jumbo Klercq, projectcoördinator

ERVARINGEN VAN DEELNEMERS

1 Wat is je het meeste bijgebleven van je bezoek aan Larissa?

Hans Hoes:

Vanuit de presentaties en bezoeken gezien: de combinatie van kijken, ervaren en doen (creativiteit inbrengen) door alle groepen/leeftijden heen

- a) De evaluatie en vernieuwing die in het concept is ingebracht, alsmede de dataverwerking.
- b) Preventie in plaats van curatie.
- c) Gebruik maken van de oude verbindende kracht van Larissa (de landbouw en het meel).
- d) De bestaande infrastructuur (musea, parken etc.) gebruiken bij de implementatie.
- e) We hebben geen deelnemers gezien/gesproken.
- f) Naar voren gebracht werd dat, met name in de musea, veel schoolklassen komen, maar ook families en minderheidsgroepen.
- g) Ben niet wijzer geworden over de inzet van vrijwilligers.

Mirjam Bloedjes,: Onder de indruk van de flexibiliteit waarmee Nicky en Vicky ons programma, het originele van september 2023, en bedoeld voor 3 dagen, in 2 dagen hebben weten vorm te geven. Onder de indruk van de samenwerking en dat iedere partner zich ook écht onderdeel voelt van de Learning City Larissa.

Margreeth Broens: De vanzelfsprekendheid waarmee leren een bijdrage levert aan maatschappelijke vraagstukken van jong tot oud, integraal, als proces, dat ook direct vanaf het begin wordt meegenomen, met een actieve rol van de lokale overheid, waarbij het niet uitmaakt wie de gemeente bestuurt. Nu er na de laatste verkiezingen een politieke wisseling van de wacht is, gaat Learning City gewoon door: politiek en ambtelijk. Het comité met de afgevaardigden biedt ook plaats aan de oppositie. Dat houdt in dat die er ook eerder al bij betrokken was en voor continuïteit van het beleid zorg kan dragen. Voorbeeld van actieve betrokkenheid van de gemeente: toen ik aan de betrokken ambtenaar vroeg naar het thema sustainability, wat ze daar aan deden als Learning City, vertelde ze dat ze net een uitnodiging voor het thema sustainability naar organisaties had uitgedaan. Ze gebruiken bij leren geen zorgterminologie waarbij wij ons al snel bij leren in het kader van verslavingszorg een voorstelling maken van: behandeling van mensen in een kliniek of therapie in het kader van sociale werkvoorziening. Bij ons zou je in het kader van welzijn of positieve gezondheid snel aan zorg denken. In Larissa levert leren een bijdrage aan preventie. Bij leren kan het inhoudelijk uiteraard wel over een zorgthema gaan. Zo ging het tijdens ons programma over het thema verslaving over mentale gezondheid van kinderen in het voortgezet onderwijs tijdens de pandemie. Docenten leerden digitaal vaardiger te worden van de leerlingen; docenten leerden inhoudelijk over de mentale gezondheid van kinderen/jongeren; jongeren leerden er over en ook voor ouders was er een workshop. Daarnaast wordt cultuur, met cultuureducatie als onderdeel, veelzijdig, vanuit diverse doelgroepen uitgewerkt.

2 In welk opzicht heb je door het bezoek aan Larissa een beter inzicht gekregen in het concept van een learning city?

Hans Hoes: Met name dat je vanuit de initiatiefnemers van de 'Learning City ontwikkeling' een aansprekend, gedeeld leidmotief zou moeten hebben. Evaluatie en vernieuwingsmodel met een grote groep (zie vraag 3) spreekt me aan; Inbreng van bestaande infrastructuur, gebruikmaking van creativiteit.

Mirjam Bloedjes: Waar ik aanvankelijk wat twijfels had over de diverse partners (gaat het hier wel over een leven lang leren) ben ik daar helemaal op teruggekomen. Zoals bij bijvoorbeeld het preventiecentrum OKANA. Leren is dus veel breder dan alleen binnen de bekende formele en non-formele educatiepartners, maar vind je ook in de preventieve gezondheidszorg.

Margreeth Broens: Door de wijze waarop het programma was opgezet én door de combinatie van toelichting van de thema's en de rol van educatie, met de achtergrond van het concept Learning City in Larissa door betrokkenen. Het gaat om een visie op leven lang leren waar non-formele educatie van jong tot oud én samen, een belangrijk deel van uitmaakt: democratie voorop, actief burgerschap, met een citizens' university en leerprogramma's; de school en de maatschappij als educatieve gemeenschap. Samenwerking tussen diverse organisaties op lokaal niveau in een commissie en een groter netwerk van belanghebbenden eromheen, met een gedeelde visie, voor het implementeren van nieuwe vormen om aan deel te nemen, waarbij het proces en het door blijven leren van belang is. Waar ook verschillende activiteiten voor professionals deel van uitmaken, die zich onderscheiden van die van hun studie of op hun werk. Theorie en praktijk vallen samen, zijn niet gescheiden. Dat uit zich in het niet maken van onderscheid tussen sociaal werker en sociaal wetenschapper.

Lunch met de loco burgemeester

- 3 Larissa kent een commissie waarin de publieke sector, civil citizens organisaties en deelnemers (gekozen) vertegenwoordigd zijn. Bij deze commissie komen evaluaties van educatieve activiteiten binnen en zij bepalen mede op basis daarvan de prioriteiten voor het komend jaar. Sinds 2016 zijn er 74 educatieve projecten uitgevoerd en voor dit jaar zijn er 5 nieuwe projecten gepland. Naar hun idee is een learning city vooral een proces van synergie creëren tussen verschillende domeinen en partijen. Wat vind je van deze beleidsmatige/strategische aanpak?**

Hans Hoes: Vind ik een zeer goede, zou ik – als ik zo'n proces zou aanvangen – ook proberen te realiseren. Idee van gedeelde gezamenlijke evaluatie en vernieuwing spreekt mij aan.

Mirjam Bloedjes: Dat het ze gelukt is om zelfs met een politieke wissel het beleid en de aanpak overeind te houden vind ik al bijzonder. Dat 'de gemeente' niet hoeft te leuren, met 'kom erbij, kom meedoen', maar dat zij zelfs benaderd wordt met 'mag ik erbij', zegt genoeg over de betrokkenheid. Hier is, voor zover ik weet, ook geen financiële prikkel om mee te participeren. Dus ja, deze aanpak werkt, en vind ik erg goed.

Margreeth Broens: Naar mijn idee is dit een uitstekende aanpak omdat op die manier iedere deelnemende organisatie/deelnemer betrokken is en daarmee eigenaar is én tegelijkertijd geïnformeerd en op de hoogte is van het scala aan projecten: zowel die voorbij - plus wat werkt, wat niet – zowel de huidige, lopende, als de geplande. Op deze manier bouw je een body of knowledge van en voor de commissie op en het netwerk aan organisaties eromheen. Ook biedt dit overzicht over het geheel aan projecten in het kader van Learning City Larissa. De ambtelijk coördinator heeft een team van 15 mensen om zich heen die samen een beslissing nemen over het programma; voor de arbeidsmarkt en andere programma's (tutorials). Ook deelnemers evalueren hun programma's steeds. Het delen van een gemeenschappelijke visie door iedereen en samenwerking in netwerken door iedereen. Van belang is het monitoren van de voortgang en daarover te rapporteren (conform de rubrieken van UNESCO). Verder is belangrijk dat verschillende groepen van de gemeenschap worden bereikt. Dat is niet altijd gemakkelijk. Het wordt als hoofdprobleem benoemd bij OKANA: mensen die de meeste hulp nodig hebben, hoe bereik je die.

Municipal Art Gallery

4 Onze studietrip stond in het teken van bezoeken aan verschillende lokale organisaties. Wat sprak je aan in deze presentaties en waarom? Op welke manier pasten de activiteiten van deze organisatie in het grotere geheel van de learning city?

Hans Hoes: Toegezegd was dat de presentaties zouden worden nagezonden, we hebben ze m.i. niet ontvangen. Dus moet ik op mijn beperkte aantekeningen en de nog vastgehouden herinneringen afgaan.

- Larissa Learning City, vision, goals and actions (Deputy-Major Iraklis Gerogiokas): Leuk zoals met de wisseling van de wacht het project wel ongewijzigd door lijkt te gaan. Iraklis las mijns inziens voor wat anderen hem verteld hadden; kwam tijdens de lunch de dag erna mijns inziens wat meer uit de verf. Zijn verhaal sprak wel aan.
- Promoting active citizenship and lifelong learning among youth (Alexandros Tsatsos, chairman of Municipality Youth Council): Ik, Hans, ga in Hilversum proberen iets dergelijks van de grond te krijgen om actief burgerschap (meer kiezers en meer betrokken burgers) te bevorderen. Nu kent Hilversum, zoals meerdere steden in Nederland, een Jeugdgemeenteraad die één jaar actief is met leerlingen van groep 8. Dat lijkt meer op gemeenteraad spelen en is zeer beperkt van resultaat.
- Bridges of Intergenerational Approach, Erasmus+ project (Lina Mousioni, Municipal Creativity Centres): Oud en jong via creativiteit laten leren en ervaringen delen. Leuk en lijkt erg werkzaam; voorheen waren er vergelijkbare projecten in Amsterdam.

- Preventi Multicultural House, het huis van de bomen (Evelina Preventi): ???
- Mill of Pappas, Municipal Museum of Grain and Flour (Konstantina Kontsa): Leek wel het gemeenschapshuis van de stad te zijn; oude economische ontwikkeling in historisch perspectief.
- Tiritomba Municipal Puppet Theatre and Doll Museum (Fotini Kaloudi): Leuke combinatie van én kinderen door middel van poppen ervaringen laten delen én zelf creatief bezig te zijn met poppen maken en spelen door jong en oud.
- Municipal Art Gallery /G.I. Katsigras Museum: Ingezet om groepsgewijs schoolklassen kennis te laten maken met kunst en gevoelens aan de hand van schilderijen.
- Municipal Folklore Museum (Fani Kalokairinou): Leuk om de oude folklore en gebruiken via groepscursussen weer tot leven te brengen.
- Visit at the Traffic Management Park: Leek wel het verkeerspark van Assen, voorheen. Onvoorstelbaar hoe lang de kinderen zich rustig lieten informeren.
- OKANA, Organisation Against Drugs (Eirini Koufaki and de voormalige deputy-major): Erg goed programma van preventie in plaats van blussen achteraf.
- Exploration of the city center (Municipal Youth Council members): Gezellige wandeling door diverse delen van de stad, ook gesproken over doel en werkwijze van de Jeugdraad, eigenlijk als stapje in de richting van de politiek.

Mirjam Bloedjes:

- Larissa Learning City, vision, goals and actions (Deputy-Major Iraklis Gerogiokas): De betrokkenheid én dat hij precies weet waar het over gaat, is al een steun voor de organisatie an sich. Dat ze continu bezig zijn geweest, sinds 2016, met het neerzetten van het doel, al doende veranderen van de filosofie (situatie verandert dus learning city ook), dus Bedenken, Doen, Bijstellen en dit herhalen.
- Promoting active citizenship and lifelong learning among youth (Alexandros Tsatsos, chairman of Municipality Youth Council): Super stoer dat dit zo serieus wordt genomen. Ná onze studietrip heb ik de presentaties in de raad gevolgd. Heel gaaf! 48 leden, waarvan 50% vrouw, vanuit diverse groepen in de samenleving sinds 2020. Zij promoten deelname aan politieke discussies en weten dat 'veilig' neer te zetten. Iedereen kan zijn/haar zegje doen. Organiseren campagnes over onder andere gezondheidszorg; EU-verkiezingen; werken aan bewustwording (socials, insta en tiktok) maar ook met posters met diverse thema's; brengen thema's in bij de lokale politiek.
- Bridges of Intergenerational Approach, Erasmus+ project (Lina Mousioni, Municipal Creativity Centres) én boek auteur. Leuk! Brug intergenerationele aanpak. Inclusie en diversiteit. Het bètaproject met onder andere digitale trainingen voor ouderen met kids. Kozen heel bewust voor naschools met leeftijd 7-12 jaar. Vanuit het centrum voor ouderen staat 'meedoen' centraal. Het gevoel dat je er toe doet én dat je nieuwe dingen kunt leren en ook zéker zelf wat over te dragen hebt.
- Preventi Multicultural House, het huis van de bomen (Evelina Preventi): Ook medewerker Vailina Akrivopoulou vertelde over de activiteiten in het centrum. Kunst – boeken – ontmoeten en leren. Met onder andere de boom Sempreviva 'voor altijd in leven'.
- Mill of Pappas, Municipal Museum of Grain and Flour (Konstantina Kontsa): De familie verkocht de molen aan de gemeente, die er naast een museum, een huis voor cultuur en ontmoeting van maakte. Vooral onder de indruk van de foto's van sociaal antropoloog Takis Tloupas 'wat je zaait, oogst je'.
- Tiritomba Municipal Puppet Theatre and Doll Museum (Fotini Kaloudi). Bij dit bezoek dacht ik meteen aan mijn nichtje Mieke van der Hulst, en haar <https://popstory.nl/> . Overigens gaat ze dit jaar weer op de planken in Sisteract. Het lijkt mij prachtig om een internationaal gezelschap van poppenmakers en vertellers bij elkaar te brengen. En laat ik nou net het boek

van Jozef van den Berg mee hebben voor mijn vriendin Sofia (en later zijn graf te hebben bezocht met een bijzonder verhaal).

- Municipal Art Gallery /G.I. Katsigras Museum: Wat ik gaaf in het museum vond waren de mogelijkheden voor blinde mensen om het schilderij te kunnen voelen. Ook vond ik het mooi dat zij workshops organiseerden rondom een thema, of schilder, die vervolgens ook tentoongesteld worden.
- Municipal Folklore Museum (Fani Kalokairinou): Hier vond ik het mooi om te horen dat er inwoners waren die hun bewaarde kleding of artikelen naar het museum kwamen brengen om te kunnen laten zien. Dat de drukkunsten nog steeds gebruikt worden en dat daarover workshops gegeven worden.
- Visit at the Traffic Management Park: Mooi dat dit een gemeentelijke activiteit is en de mensen die het runnen gewoon in dienst van de gemeente zijn. Een veilige manier om met het verkeer kennis te maken.
- OKANA, Organisation Against Drugs (Eirini Koufaki and de voormalige deputy-major): Met Eirini Koufaki, Dimitris Deligiannis en Lina Mousioni: 75 preventie centra in Griekenland. De mogelijkheid om je persoonlijke en sociale vaardigheden te ontwikkelen. Gratis counseling van 8 tot 10 sessies en actieve doorverwijzingen naar diverse programma's. Interventies en actieve programma's op scholen over onder andere pesten, verslaving (ook internet) en gedrag. Ten behoeve van bewustwording. Mooi het project over teach the teachers, over omgaan met migranten. Learning City is voor hun een kans om van elkaar te leren. Griekse sprookjes en omgaan met verlies. Ook hier is het lastig om 'tijd' in het onderwijsprogramma te krijgen. De kunstwedstrijd voor scholen, poster/collage met een thema, met als prijs een fiets mét helm. De 'workshop of live' door middel van kunst met een combi van leeftijden van 6 – 96 jaar. Wat erg sterk was is de combinatie van een kunstenaar met een wetenschapper/sociaal werker die deze workshops maken en geven.
- Exploration of the city center (Municipal Youth Council members): Superleuk om met Alexandrous en Vasw Koukoulh op te trekken en te horen over de stad, maar bovenal over hun activiteiten in the youth council.

Margreeth Broens:

- Larissa Learning City, vision, goals and actions (Deputy-Major Iraklis Gerogiokas): Bewerkstelligen van actief burgerschap door citizens education, met een bijdrage van non-formele educatie, met een citizens' university met programma's op het gebied van leven lang leren in het algemeen en het motto 'blijf leren' in het bijzonder. Samenwerking en beleid op lokale schaal, waarbij samenwerking niet alleen tussen besturende politici maar ook met die van de oppositie plaatsvindt om de continuïteit te waarborgen. Lokale schaal betreft ook de dorpen eromheen. De sleutel aan het begin om iedere instelling deel te laten nemen was zeggen dat de collega-directeur ook zijn deelname had toegezegd.
- Promoting active citizenship and lifelong learning among youth (Alexandros Tsatsos, chairman of Municipality Youth Council). De Youth Council bestaat in Griekenland sinds de tachtiger jaren en is in 2020 gestart in Larissa. Aansluiten van jong bij ouder dan 30 met de gemeentelijke Jeugdraad van 18 tot 30 jaar. Het is een gekozen orgaan dat plenair bijeenkomt, actief discussieert, dialoog voert en advies geeft. Gezondheid, welzijn en sociale actie zijn thema's van belang als invulling van actief burgerschap. Gezondheid, hoe daar preventief op inzetten. De Youth Council heeft als doel de alledaagse leefwijze voor alle burgers te stimuleren, met de nadruk op kwetsbare groepen (ouderen, mensen met een beperking en migranten). Met de citizens' university wordt vanuit dezelfde filosofie over leren van mensen samengewerkt. De leden van de jeugdraad kunnen zowel lid van een politieke partij zijn als ongebonden. Voor de invulling van de organisatie 30-plus is men nog zoekende. Het gaat er om jongeren te blijven motiveren om actief burger te zijn. Er is een organisatiecomité voor, de eerste stap is het formele vormgeven. Opvatting: school én maatschappij als educatieve gemeenschap. Ook sociale media worden veel gebruikt: TikTok

- en Instagram (ook als jongeren ouderen daarbij behulpzaam zijn).
- Bridges of Intergenerational Approach, Erasmus+ project (Lina Mousioni, Municipal Creativity Centres): Oud en jong samen brengen om op die manier ook de sociale samenhang in het gebied te bewerkstelligen. Gedeelde ervaringen, bijvoorbeeld hetzelfde eten: traditioneel Griekse gerechten en spaghetti (Italiaans) bijvoorbeeld. Wat mij steeds opvalt is dat jong ook aan oud leert: sociale media, digitale vaardigheden, Engels.
 - Preventi Multicultural House, het huis van de bomen (Evelina Preventi): Hier heb ik niet zoveel van meegekregen behalve dat elke ruimte een andere naam had, van een boom, en een andere functie: bijvoorbeeld om te ontspannen, tot rust te komen en daardoor een andere sfeer ademde.
 - Mill of Pappas, Municipal Museum of Grain and Flour (Konstantina Kontsa): Het goeie was hier dat er expliciet gekozen was voor het educatieve proces: eindigend boven met foto's van de samenleving van een bekende fotograaf, werken op het platteland in de jaren '50, nog niet zo lang geleden; aan de hand van de methodiek foto's laten zien die vluchtelingen en statushouders ook hier, in Griekenland, herkennen en met de situatie kunnen vergelijken van het land waar ze vandaan komen, met het oog op verbinding: 'building memories for bonding'. Het museum laat zien hoe het landbouwproces industrialiseert; er vroeger een mix van Joodse mensen, christenen en moslims woonde en het gebied duizenden jaren zelfvoorzienend was. Het begon met stoomkracht; in 1938 is de rivier smaller gemaakt en vanaf 1958 ging het om elektriciteit. Pappa's was van origine een groot complex, een familiebedrijf. Dat is een publiek gebouw geworden dat er is voor conferenties, seminars, de museumfunctie en allerlei activiteiten, met programma's voor gezinnen, volwassenen, kinderen en grootouders (tweede kans) en kleinkinderen. Gebruik wordt gemaakt van oral memories. Ook hier, evenals in Nederland, was het antwoord op mijn vraag of iedereen wordt bereikt dat dat niet het geval is.
 - Tiritomba Municipal Puppet Theatre and Doll Museum (Fotini Kaloudi): Ook hier is de veelzijdigheid van cultuureducatie aanwezig. Het museum met poppen is voor iedereen toegankelijk. In de poppen zie je de maatschappelijke verandering terug, vanaf het ontstaan, 40 jaar geleden; ontwikkelingen door de tijd heen uitgedrukt in bijvoorbeeld kleding; de betrokken theatermensen schrijven ook scenario's, maken een voorstelling voor het poppentheater, met grote poppen; kinderen op school leren de poppen (met hun passende kledij en karakters) te maken van hergebruikte materialen voor de voorstelling; een voorbeeld van een thema van een voorstelling met poppen voor ouders is om tegen je kinderen 'nee' te leren zeggen in plaats van dat er thuis geen regels gelden. In school gaat het dan om: red de regels! De scenario's worden ook met muziek gemaakt. Samen muziek maken en zingen van teksten biedt de mogelijkheid om het geleerde vast te houden.
 - Municipal Art Gallery /G.I. Katsigras Museum: Het museum is een particulier initiatief van een arts met een grote collectie: Katsigras. Niet alleen zijn er beeldende kunsten, met name schilderijen; ook meubels (design) van een bekende ontwerper. Voor kinderen en jongeren zijn er workshops schilderen en potten bakken, en voor volwassenen workshops schilderen, potten bakken en graveren. Het auditorium, amfitheater, van het museum wordt ook gebruikt voor events, voorstellingen, workshops, conferenties en lezingen voor culturele, wetenschappelijke en sociale events. Ik kreeg de indruk dat hier de principes van Kokkos² over leren uitdrukkelijk worden toegepast. Niet de gelaatsuitdrukking maar de kleding op de schilderijen is belangrijk om te bestuderen. Hier verzamelen mensen zich die zich verschillende technieken eigen willen maken. Het gaat dus niet alleen om kunstbeschouwing maar ook om actieve (toegepaste) kunstbeoefening. Maar het gaat ook steeds om mensen die samen zijn en lol maken. Ze leren zo ook over de lokale geschiedenis.

² Zie interview op EPALE, Alexis Kokkos <https://epale.ec.europa.eu/nl/blog/epale-interview-prof-alexis-kokkos-transformatief-leren-door-kunst>

- Municipal Folklore Museum Fani Kalokairinou): Het museum is vijftig jaar oud. Opvallend ook hier weer was de combinatie van tentoonstelling met bijvoorbeeld een hele apotheek uit vroeger tijden in Larissa, met technieken, van kleding van West naar Oost-Thessalië, waarbij de bezetting van de streek leidde tot nieuwe kleding en tradities. Van traditionele kleding ontwikkelde dit zich verder naar Europese kleding. Je kunt een groep migranten laten zien hoe het volk vroeger leefde en nu. Dan zie je als migrant de overeenkomsten met hun achtergrond. Er zijn educatieve activiteiten voor kinderen. Er zijn workshops waarin je de oude ambachtelijke technieken kunt leren. Studenten vragen daar naar. Je hebt soorten technieken bijvoorbeeld katoen, weven en borduren, en blokprint en stempels. Ook volwassenen, inwoners, ontmoeten elkaar bij het museum, wat er toe leidt dat er voor hen gezamenlijk een educatieve activiteit ambachtelijke technieken komt. Daarnaast is er een publiek event waar alle deelnemers komen van alle instellingen: celebration of learning. Ook hier weer: ontmoeting leidt tot cultuureducatieve activiteiten. Cultureel erfgoed is niet alleen een terugblik op hoe het vroeger was/ging maar ook om de technieken nu te leren en tentoon te stellen in het museum én om de vergelijking tussen vroeger en nu door migranten te laten ervaren waarbij niet de verschillen tussen mensen uit verschillende culturen maar de overeenkomsten worden benadrukt.

Visit at the Traffic Management Park: Verkeerseducatie voor kinderen van diverse leeftijden: leren fietsen, nu het gebruik van de fiets in Larissa wordt gestimuleerd. Er zijn fietsjes in diverse afmetingen beschikbaar op locatie om te leren fietsen. De jeugd heeft de toekomst maar dat niet alleen; ook hun ouders zijn er bij betrokken. Larissa is daar zeer geschikt voor, is qua ligging plat, een badkuip. Parkeren met de auto is een probleem. Fietspaden en -stroken zijn en worden aangelegd. Het gebruik van de fiets wordt aangemoedigd om de toeristische attracties langs te gaan.

- OKANA, Organisation Against Drugs (Eirini Koufaki en de voormalige Deputy-Major Dimitris Deligiannis): Eirini: Belangrijk is: het gaat bij het programma over leren als preventie, als basisdoel, niet over zorg. Het gaat om het implementeren van preventie voor iedereen tot en met volwassenen. Het leren van persoonlijke en sociale vaardigheden (gezegd wordt: skills wat een ruimere betekenis heeft dan alleen vaardigheden); ook dans speelt een rol in de verslavingsprogramma's. De vraag is bijvoorbeeld hoe je gezinnen kunt ondersteunen. Het gaat om bewustzijn in groepen van circa 10 mensen. Ook hier geldt, zoals eerder gezegd: het hoofdprobleem is het niet bereiken van mensen die de meeste hulp nodig hebben. Belangrijk is de bescherming van kinderen op school. Daar gelooft men in, elk kind moet zich veilig voelen, als belangrijke factor. Het gaat om een positief schoolklimaat met groepen, communities die niet alleen op klassikaal niveau bestaan. Een moeilijke groep zijn de vluchtelingen en migranten die de taal niet beheersen. Dat betekent dat de staf getraind moet worden om daartoe vaardigheden op het gebied van preventie te leren. Commitment is een belangrijke maar moeilijke taak. Bij Learning City gaat het in feite om: 'Hoe leven we samen?' 'We weten niet alles.' Maar we hoeven niet altijd het antwoord te hebben. Belangrijk is ook: vragen stellen. Het creëren van dezelfde ruimte. De activiteit ontstond tijdens de pandemie. Liever had je gehad dat mensen elkaar live ontmoeten maar dat kon niet. Online was dan beter dan niks. Ook de docenten moesten leren, namelijk omgaan met Zoom. Het programma tijdens de pandemie in het voortgezet onderwijs met kinderen van 12 tot 18 jaar was een groot programma met 100 docenten. Er was jammer genoeg maar 4 uur beschikbaar. Deligiannis vertelt dat er een 'project of school parents' is dat al zeven jaar bestaat: het trainen en ondersteunen van ouders. Iedere ouder kan coördinator worden.

Ook hier geldt dat iemand het initiatief moest nemen: Dimitris Deligiannis. Hij zag al snel de waarde van Learning Cities, is al aan het begin (2015) naar Mexico gegaan. In 2019-2021 kwam hier citizens civil education. Hij is nog steeds betrokken, is inmiddels geen wethouder meer sinds de recente lokale verkiezingen. Hij is ook de leermeester van in ieder geval Vicky geweest aan de universiteit. Deze persoonlijke betrokkenheid is waardevol voor het ambtelijk vormgeven en de continuïteit. Bijzonder is trouwens ook dat ambtenaren (Nicky) ook deels een aantal uren zelf lesgeven. Filosofie, politieke keuze en normatief zijn, is van belang voor een Learning City. Deligiannis verwijst naar Freire en Mezirow (Transformative learning); verschil met smart city, hoe de community te ondersteunen. Het (preventie implementeren voor iedereen tot en met volwassenen, géén zorg, en leren) gaat niet vanzelf en je moet het niet mooier maken dan het is, was de boodschap (op organisatieniveau, professionals, ouders, gezinnen, kinderen, ouderen). Interventies als bewustwording aan de hand van Griekse sprookjes. De combinatie van kunstenaar en wetenschapper. Dimitris benadrukte dat elke Learning City verschilt van andere en dat moet ook. Het concept is ook dynamisch: maatschappelijke ontwikkelingen leiden tot verandering; de filosofie verandert; per land verschilt het concept. Het is geen eenheidsworst. Hoe kun je de gemeenschap ondersteunen door middel van leren? Ted Fleming, wetenschapper in Ljubljana kijkt vanaf een afstand mee.³

- Exploration of the city center (Municipal Youth Council members): Het was aardig om langs wat toeristische attracties te gaan en waar te nemen dat ook in Larissa automobilisten hun auto parkeren op plekken die eigenlijk een wandelroute zijn: de overkapping van het begin van de wandelroute is fijn tegen de zon, ook voor auto's. De voorzitter van de Youth Council vertelde ook over de fietsstroken en fietspaden waardoor de verbinding met de verkeerseducatie te leggen was. We konden over de toeristische attracties nog vragen stellen die ons al eerder hadden beziggehouden, bijvoorbeeld over de ingebouwde moskee.

Mill of Pappas - Grain museum

³ Zie ook het na afloop van het studiebezoek gevonden waardevolle artikel van Deligiannis, Kokkos en Fleming: “zonder leren geen democratie. Leren van burgers is de nieuwe imperatief of het nou van, door of voor burgers is. Het is geen individueel maar een sociaal verschijnsel”, In: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/aeci/article/view/30772> , p. 22 .

5 Geef met plusjes van 1 tot 5 aan in hoeverre je de volgende UNESCO kenmerken voor een learning city terug hebt gezien in Larissa

	Hans Hoes	Mirjam Bloedjes	Margreeth Broens
Bezochte learning cities UNESCO kenmerken	Larissa		
Inclusief leren van basis - hoger onderwijs	+++++	++++	+++++
Leren in gezinnen en gemeenschappen	+++++	+++++	+++++
Leren voor en op de werkvloer	++	++	+++++
Digitaal leren	++	+++++	++++
Kwaliteit van leren	++++	?	?
Leercultuur	+++++	+++++	++++

Eventuele toelichting:

Hans Hoes: Doordat we vooral in sneltreinvaart allerlei musea bezochten en presentatie aangereikt kregen, geen deelnemers hebben gezien, is deze score gemaakt op basis van horen zeggen.

Mirjam Bloedjes: Kwaliteit en het hoger onderwijs kan ik niet beoordelen.

Margreeth Broens: Over kwaliteit valt niets te zeggen. We hebben niet echt lerenden gezien; alleen in de verte (verkeerseducatie/fietsles), niet gesproken. We weten wel dat er actief ook door de lerenden zelf wordt geëvalueerd, ook wat werkt, wat niet.

- 6 Geef met plusjes van 1 tot 5 aan in welke mate Larissa volgens jou voldoet aan de voorwaarden die UNESCO noemt voor de realisering van een learning city.

	Hans Hoes	Mirjam Bloedjes	Margreeth Broens
Voorwaarden om een learning city te ontwikkelen	Larissa		
Sterke politieke wil en inzet	Initiatief vanuit de gemeente	+++++	+++++
Participatief bestuur op meerdere niveaus	Breed ingezet (groep van 24) draagvlak bij alle gemeentelijke (?) musea en andere organisaties	+++++	+++++
Mobilisatie en gebruik van middelen	Inzet van bestaande infrastructuur; geen inzicht in extra/andere inzet van middelen	+++++	++++
Een monitoring- en evaluatiesysteem	Volgens sprekers uitgebreid digitaal evaluatiesysteem dat uitgebreid besproken wordt en leidt tot gezamenlijke vervolgstappen en nieuwe initiatieven	+++++	+++++

Eventuele toelichting:

Hans Hoes: -

Mirjam Bloedjes: Met name bij Preventi Multicultural House en OKANA werd gesproken over de evaluaties van de cursussen, waardoor er goed gekozen wordt voor een vervolg of niet.

Margreeth Broens: monitoring en evaluatie door deelnemers werd uitdrukkelijk genoemd.

Zijn er nog andere voorwaarden die volgens jou van belang zijn?

Hans Hoes: -

Mirjam Bloedjes: De duurzaamheid van beleid. We zagen dat, ondanks de politieke wissel, Learning City gewoon doorging én gedragen werd.

Margreeth Broens: dekkend netwerken (binnen en buiten de schil); de vanzelfsprekendheid waarmee het concept ambtelijk en politiek wordt ingevuld en uitgedragen, ook na de wisseling van de wacht in de politiek omdat die al op voorhand was ingebouwd. Leren, leven lang leren en preventie worden steeds expliciet genoemd.

Archeologisch opgravingen

7 In “lessons learned ” hebben we zelf een aantal belangrijke aandachtspunten benoemd voor een learning city.

Welke van deze aandachtspunten vond je belangrijk in Larissa (plusjes van 1 tot 5 of een min als iets voor jouw gevoel niet aanwezig was)

	Hans Hoes	Mirjam Bloedjes	Margreeth Broens
Bezochte Learning Cities	Larissa		
Aandachtspunten			
Breder beleid	+++	+++++	+++++
Organisatiestructuur	+++	+++++	+++++
Financiering	-+	?	?
Inzet vrijwilligers	-+	+++++	actieve burgers maar in welke rol(len) zou ik graag willen weten; we zagen alleen de leden van de Youth Council
Focus/thema's	+++	+++++	+++++
Inclusiviteit	+++	+++++	+++++
Intergenerationaliteit	+++	+++++	+++++
Duurzaamheid	+	+++++	++++
Betrokkenheid lokale bedrijfsleven	-+	?	? daar hebben we niets over meegekregen
Manifestaties van herkenbaarheid	++	+++++	+++

Eventuele toelichting:

Hans Hoes: -

Mirjam Bloedjes: [Bedrijfsleven was naar mijn idee niet in beeld?](#)

Margreeth Broens: -website van de gemeente over Learning City, ook in Engels

Bij het amfitheater

8 In “lessons learned” noemen we een viertal opbrengsten van een learning city:

- een stevige samenwerking tussen verschillende lokale partijen
- een integrale aanpak van verschillende thema’s
- draagvlak en inbedding in het lokale gemeentebestuur (Margreeth Broens: politiek en ambtelijk)
- internationale contacten en kennisuitwisseling met vergelijkbare steden

Wil je daar nog iets aan toevoegen?

Hans Hoes: -.

Mirjam Bloedjes:

- Werving via social services;
- Betrokkenheid van culturele partners o.a. musea;
- Cultuur, ontmoeting, creativiteit en intergenerationaliteit;
- Doorgeven van ervaringen van jong naar oud en oud naar jong.

Margreeth Broens:

- Een gedeelde visie op leren en non-formele educatie anders dan, naast formele educatie, die er ook is/moet zijn om met het concept Learning City een leercultuur voor iedereen te stimuleren en de continuïteit te bewaken, ook in de rol van actieve burgers. Met
- Een rol voor/bijdrage van betrokken burgers zelf: evalueren, wat werkt/wat niet, citizen’s university,

9 Zijn er nog nieuwe vragen over learning cities bij je opgekomen naar aanleiding van het bezoek aan Larissa?

Hans Hoes: nee

Mirjam Bloedjes: Waarom lukt het binnen Nederland niet om met elkaar als Learning Cities op te trekken/van elkaar te leren?

Margreeth Broens: Ja, ik wil nog graag meer weten over de Citizens’ University. En over hun wervings- en activeringsstrategieën. Verder zou ik nog graag meer weten over de Roma in

Griekenland en de migranten; zijn daar ook arbeidsmigranten bij? En hebben ze ook community centers en bibliotheken? Het thema sustainability, daar zou ik ook graag nog meer over te weten komen.

Ik heb destijds in Herprofilering van het vormingswerk een voorbeeld uit Ljubljana uitgewerkt: dat zou hier goed passen. Mensen die teruggaan naar hun geboorteplaats en daar over vertellen, het verschil tussen vroeger en nu en de verbinding leggen⁴

10 Wat is er volgens jou nodig om het idee van een learning city (= een stedelijk of regionaal gebied waar een breed consortium van stakeholders plannen maakt, uitvoert en evalueert om een leven lang leren voor alle inwoners mogelijk te maken) in Nederland verder te brengen?

Hans Hoes: Gebruik de 3 bestaande Nederlandse initiatieven, zoek aansluiting bij bijvoorbeeld de VNG, DIVOSA, INGRADO, UWV en COA/Vluchtelingenwerk om ideeën uit te dragen.

Mirjam Bloedjes: De noodzaak van de diverse partijen om 'erbij te willen horen'.

Margreeth Broens:

- Allereerst: leven lang leren daadwerkelijk mogelijk te maken: de verantwoordelijkheid er beleidsmatig voor op zich te nemen.
- Naast mensen alleen als economisch nuttig te zien, ook aandacht te besteden aan wonen, leven en burgerschap en mensen die de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt. De kloof tussen kansrijke mensen en mensen met weinig kansen moet verkleind. De democratische rechtsstaat vraagt hier om. Tegen fragmentering, sectoraal en mensen in hokjes plaatsen. Bestrijden van nepnieuws, desinformatie etc.
- Geen eufemismen bedenken voor leren maar het beestje bij de naam noemen en daadwerkelijk invulling geven aan leren en educatie, integraal: kennis, vaardigheden en houding, kritische reflectie, standpunt innemen en toepassen/participeren.
- Leren is een relatiebegrip, is sociaal leren en veranderingen bij lerenden zowel als maatschappelijk en in de samenleving blijven zich voordoen. Je verdiepen hoe een ander ergens over denkt. Ter versterking van samen leven in tegenstelling tot in bubbels, bubbels, voor buitenstaanders ongrijpbaar.
- Inwoners/burgers een rol geven in het kader van leren en evalueren, monitoren: ook in het kader van maatschappelijk complexe vraagstukken waar hun betrokkenheid voor wordt gevraagd. Daarbij én de burgers én ook hun vertegenwoordigers, adviseurs te laten leren: beleidsleren.
- Nadenken over goede voorwaarden om leven lang leren mogelijk te maken op alle fronten
- Zichtbaar maken van Learning City door de vier Learning Cities: wat ze doen en wat hun visie is, hoe de structuur er uit ziet, op zijn minst op de website van de Learning City zelf. 'Leren' is geen schande, je hoeft je er niet voor te

⁴ D. Findeisen, University of the 3rd Age, p. 207. In: Broens, M., Jansen, Th, Veen, R, van der (1991), Herprofilering van het vormingswerk: In het perspectief van risicomaatschappij en individualisering. 2^e dr.